

LA BARCELONA ROMANA

Al territori ocupat per la tribu dels laietans, l'antiga ciutat ibèrica de Laie va esdevenir una colònia romana que va rebre el nom de Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino, fundada l'any 15 aC. La riquesa del territori de Barcelona era assegurada per la fertilitat de la terra, apta per al conreu dels cereals i de la vinya; pels recursos miners amb explotació del ferro, i potser de plata, a la zona de Gavà, i, finalment, per l'abundància de productes de mar. *Barcino* controlava l'artèria fluvial del Llobregat, que servia tant de sortida de productes diversos com d'entrada d'importacions i manufactures de tot tipus, com també de camí per anar a la recerca de recursos riu amunt. Pel que fa al nombre d'habitants, podríem adduir una xifra d'uns 2.000, un bon nombre dels habitants de Bàrcino té el seu origen a la ciutat gal·la de Narbona. La nova colònia formava part de la Hispània Citerior, la capital de la qual era Tarraco, l'actual Tarragona. Al segle IV fou emmurallada, part d'aquesta muralla encara avui dia subsisteix, com podrem constatar.

1. Situa en el mapa mut de la península ibèrica la ciutat de Bàrcino, Tàrraco i Empúries. Digues quina és la Hispània Citerior i quina la Hispània Ulterior

La part més alta del antic Mons Tàber constitueix el nucli de Barcelona. Protegida per les muralles romanes, allà es troben les restes de l'antic temple d'August. En aquest lloc, el més alt del Mons Tàber, va estar situat el poblat ibèric. Segurament fou substituït pel campament romà. Com totes les ciutats romanes va ser fundada seguint la distribució urbanística en base a dos carrers principals: el *cardo* (direcció nord-sud) i el *decumanus* (direcció est-oest). Els actuals carrers de Llibreteria i Call correspondrien al traçat del *cardo*, mentre que el *decumanus* es trobaria seguint els carrers del Bisbe i de la Ciutat. Encara que la distribució urbanística, en el cas de Barcino, seguint els punts cardinals no es constata gens. Barcino era una ciutat petita que no depassava les 10 hectàrees

2. Assenyala en el plànol actual del nucli antic de la ciutat de Barcelona de l'última pàgina el *cardo* i el *decumanus* de la ciutat romana.

3. Observa la inscripció llatina conservada en el Museu d'Història de la Ciutat on es llegeix el nom sencer en llatí de la ciutat de Barcelona. Transcriu en el teu quadern el text d'aquesta inscripció:

___ ___ (oniae) · ___ ___ (iae) · ___ ___ (ustae) · ___ ___ (entiae) · ___ ___ (ernae)
___ ___ ___ ___ (oni o -is)

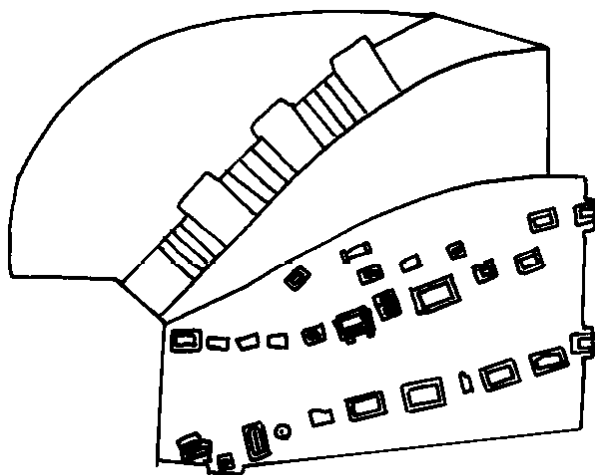
4. Observem, per tant, que Barcino era una colònia de Roma. Quina era la funció d'una colònia?

Les principals institucions civils de Barcino eren les següents:

- a) els *duoviri*, una diarquia que encapçalava el poder executiu. Seria com si en una de les nostres ciutats d'ara hi hagués dos alcaldes alhora.
- b) els *duoviri quinquennales*, dos encarregats de fer el cens. El seu càrrec durava cinc anys, mentre que la resta de magistratures només exercia un any.
- c) els *aediles*, que vetllaven pel bon funcionament dels serveis públics.
- d) l'*ordo decurionum* era el cos consultiu d'una colònia, format per un centenar de decurions que representaven la ciutadania.

PRIMERA PART DE LA VISITA: PLAÇA DE LA VILA DE MADRID

Els cementiris romans estaven situats fora del recinte amurallat. Les tombes es col·locaven al llarg dels camins que menaven a les portes de la ciutat. A la plaça de la Vila de Madrid es van descobrir l'any 1954 algunes de les tombes que formaven part de l'antiga necròpolis romana de Barcino. Hi ha tombes de diferent tipus, arreglades en dues fileres paral·leles pel mig de les quals hi passava un dels camins d'accés a la ciutat. El tipus de tomba que hi predomina és l'anomenada *cupa*, un bloc de pedra lleugerament arrodonit on es reservava un espai per posar-hi una inscripció que recordés el nom del difunt. El major nombre de tombes d'aquesta necròpolis que vorejava la via que conduïa a la porta septentrional decumana, data de finals del segle II i començaments del III; hi són sepultats sobretot personatges de baixa condició social.

Les inscripcions funeràries, trobades a la via sepulcral excavada a la plaça de la Vila de Madrid, són bastant breus de contingut. En primer lloc hi sol haver, en datiu, la fórmula de consagració als déus Manes; a continuació, hi trobem el nom del dedicant, en nominatiu, i el de la persona a qui és dedicada la inscripció, en datiu. Heus aquí unes quantes:

D · M
BVTVRA
TI · NEO
FIL · KARO

Dis manibus. Buturati. Neo filio karo

D · M
TROCINA · ERO
TICVS · EROTICO
PATRI · ET · EROTICE
SOR · B · M · F

**Dis Manibus. Trocina Eroticus
Erotico patri et Erotice sorori
bene merentibus fecit.**

D · M
NVMISIAE
EVTYCHIAE
NVMISIA TYCHE
MATRI

**Dis Manibus.
Numisiae Eutychiae.
Numisia Tyche matri.**

5. Quins coneixements creus que pot aportar l'estudi de les necròpolis?

SEGONA PART DE LA VISITA: CARRER DURAN I BAS

A la paret mitgera es conserven quatre de les arcades sobre pilastres que recolzaven una de les conduccions que sumministrava aigua a la ciutat. Dels aqüeductes de'n conserven poques restes perquè van servir de suport per a la construcció de diverses cases. La ciutat era proveïda, segurament des de l'etapa inicial, per dos aqüeductes que entraven a la ciutat per la plaça Nova, procedents l'un de les mines de Collserola (últim tram al carrer dels Arcs) i l'altre del Besòs, a l'altura de Montcada, el traçat del qual passava pel carrer de Capellans.

6. Fes un dibuix dels arcs de l'aqüeducte que pots veure en aquest carrer.

TERCERA PART DE LA VISITA: LA PLAÇA NOVA

Segurament en la primera meitat del segle IV, o bé a mitjan d'aquest segle, es construeix l'imponent circuit de muralles amb les seves 78 torres i quatre portes, de les quals es conserven les dues decumanes, tripartides i flanquejades per torres circulars. Tenen un perímetre de 1.270 metres, 9 metres d'alçada i 3,56 de grossària. Aquestes muralles, ornades amb plint moldurat i cornisa, van ser la defensa de la ciutat fins al segle XIII. Aleshores es va aixecar un nou cinturó emmurallat de Jaume I, autoritzant-se la construcció de cases adossades a les antigues muralles i l'obertura de finestres en elles.

A la plaça Nova comença l'extrem nordoccidental del *Decumanus* romà, que s'obria en una porta flanquejada per dues torres cilíndriques conservades en gran part.

Aquestes muralles del Baix Imperi segueixen el mateix traçat que les fundacionals, de l'època d'August, i suposarem una forta inversió econòmica per a la ciutat.

7. Com podem observar: a l'interior de les muralles, al Museu d'Història, s'han trobat escultures, inscripcions, tombes i diverses peces arqueològiques. Com explicaries aquestes troballes?

Des d'aquesta plaça fins a l'escalinata que condueix al pòrtic de la Catedral hom pot observar un tram de la muralla romana interromput pel ritme de les altes torres. A la dreta s'observa la Casa del Degà, on es troben incrustades dues torres quadrades de les muralles que creuaven aquesta plaça pel lloc assenyalat pel desnivell de les escales.

8. Quin tipus de torre predomina a la muralla romana: la de base circular o la de base quadrada?

QUARTA PART DE LA VISITA: CA L'ARDIACA

Aquí observem la cara interna de la muralla d'un gruix de 4 metres. L'aqüeducte es veu dins del mur i podem veure fins a on arriba aquest.

Des del segle IV algunes grans *domus* van sobrepassar els límits de la propietat privada i van envair la propietat pública; van alterar la xarxa viària i, sobretot, invalidaren l'*intervallum* de la muralla i aprofitaren la muralla com a part de la casa.

9. Dins del Museu podrem observar amb deteniment l'*intervallum* de la muralla. Què és un *intervallum*? Quant medeix d'amplada aproximadament? Quina era la seva funció? Penses que els romans construïen les seves cases a prop d'aquest i per què? Observa la xarxa de clavegueram de la ciutat, on va a parar aquest?

CINQUENA PART DE LA VISITA: CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Abans d'entrar a l'edifici que alberga el Centre Excursionista de Catalunya, observarem a l'entrada una llosa circular que en temps de l'Imperi Romà servia per assenyalar la part més elevada d'una ciutat, en aquest cas ens trobaríem al punt més alt del Mons Tàber.

A un pati interior hom pot admirar les quatre columnes de la part darrere dreta conservades del temple dedicat a

Reconstrucció ideal d'un temple romà

l'emperador August. El temple era l'edifici destinat a la celebració de les cerimònies religioses. Estava situat a un costat de l'antic fòrum i al capdamunt d'un petit turó que s'aixecava al centre mateix de la ciutat.

Va ser construït poc després de la fundació de la ciutat, al segle I dC.

El temple era un edifici de planta rectangular de columnes decorades amb capitells d'estil corinti. Està construït damunt d'un suport, anomenat *podium*. Dins hi havia una habitació, anomenada *cel·la*, on es custodiava una imatge de l'emperador August, a qui estava dedicat el temple.

10. Quines són les característiques principals d'un temple romà?

SISENA PART DE LA VISITA: PATI LLIMONA

Dins del Centre Cívic del Pati Llimona, al vestíbul podem observar la paret que aprofita l'antiga muralla romana, en un racó podem observar un tros de muralla, on es pot examinar la muralla d'època augustea i la muralla d'època tardana (s. IV), a l'exterior hi ha unes grapes que uneixen ambdues muralles.

Al final del passadís d'aquest centre cívic hi ha les restes de la porta de la façana marítima d'accés a la ciutat. La porta trífora que s'havia construït al segle III va quedar parcialment invalidada per als vianants amb la construcció de la nova muralla al segle IV. Es conserva un dels passos per als vianants i l'inici del central; tanmateix, la base del corredor i la torre circular que defensava el flanc dret.

SETENA PART DE LA VISITA: CARRER DE LES MURALLES ROMANES

En aquest carrer es conserva un altre important sector de la muralla romana, amb 7 torres i els seus corresponents segments de muralla entre torre i torre. Entre la segona i tercera torre, i davant del sector emmurallat s'han col·locat unes columnes romanes trobades en aquest indret. La primera torre descoberta el 1968, es conserva en tota la seva alçada, al voltant dels 18 metres.

11. Quines són les torres de planta circular i les de planta quadrangular?

VUITENA PART DE LA VISITA: PLAÇA DE RAMON BERENGUER

És el lloc més espectacular de la Barcelona antiga. Rera l'estàtua equestre de Ramon Berenguer III a la part baixa es pot observar un important sector de la muralla romana, restaurat amb molta cura, amb 7 torres quadrades i els seus corresponents fragments de mur entre elles. La part de la muralla que es conserva, fins a una alçada de 9 metres, està feta amb grans carreus. Tres de les torres conserven encara la seva alçada primitiva, que arribava fins als 18 metres. Al peu d'aquests antics murs hi ha diferents *cupae* romanes (blocs de pedra o marbre amb inscripcions en els seus sòcols).

VISITA AL MUSEU D'HISTÒRIA DE LA CIUTAT (SUBSÒL DE LA PLAÇA DEL REI)

El Museu d'Història de la Ciutat acull les restes arqueològiques trobades al subsòl de la plaça del Rei i del carrer dels Comtes.

1. PRIMERA PART: PLANTA SUPERIOR

- a) A prop de la carretera de la Creu Coberta es va trobar aquest mil·liari. **Què és un mil·liari? A quina important via romana es trobava situat?**

- b) A una placa epigràfica pots observar el nom sencer de la ciutat romana de Barcelona. **Quin és aquest nom?**

- c) En un pedestal epigràfic pots trobar una inscripció dedicada a Luci Pedani Emilià. **A quina tribu està adscrit aquest personatge? Per què?**

- d) D'on s'extreia la pedra per fer la majoria de les escultures i inscripcions que pots observar en aquest museu?

- e) **Quin personatge mitològic apareix representat en els pulvinis amb rostres circulars? Quina era la finalitat d'aquests pulvinis?**

- f) **Quin és el personatge barbat representat dret com semblant sostenir un pes?**

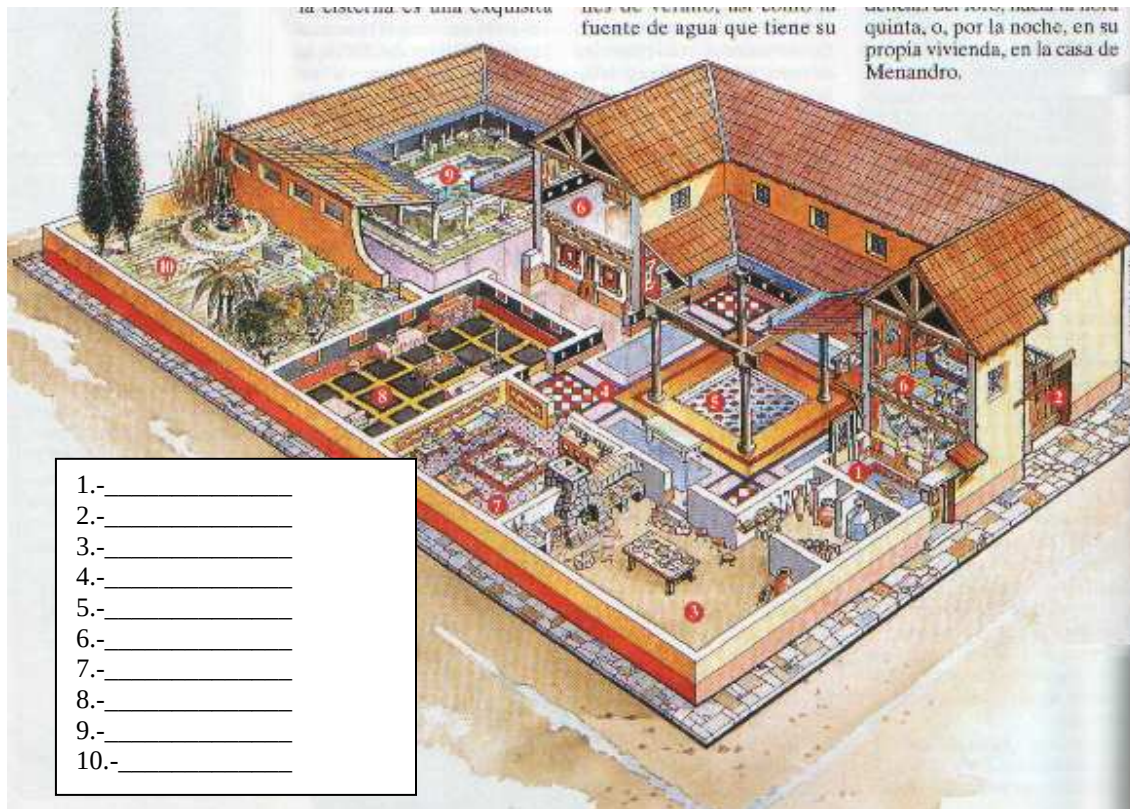
- g) **Quina deessa apareix amb una forta sensació de moviment?**

h) Assenyala sobre el plànol el nom de les diferents seccions que hi visitarem.

2. SEGONA PART: LA DOMUS

a) Assenyala les diferents parts de la casa romana tot observant la maqueta que es troba a la sala dedicada a la *domus*.

La cuina

b) Relaciona el noms romans dels objectes emprats a la cuina amb la seva traducció:

ligula	ganivet
culter	olla
aula	morter
patina	culleres
caccabus	cubell
mortarium	gerra
urceus	plats
situla	cassola

c) A quina estança de la casa es trobava la pintura mural d'un personatge masculí a cavall?

LA DECORACIÓ DELS PAVIMENTS

A les diferents seccions dels tallers romans veurem 3 diferents tipus de paviment que cal distingir i reconèixer: *l'opus spicatum*, *l'opus signinum* i *l'opus sectile*.

L'opus signinum

És el tipus més antic de mosaic i consistia en un paviment fet amb un morter de calç barrejada amb fragments esmicolats de rajoles, teules o àmfores.

L'opus spicatum

És emprat per als terres. Està constituït de maons disposats en espigues o en escames de peix.

L'opus sectile

S'empraven llosetes de marbre de diverses formes i colors incrustades. Normalment, s'optava per dissenys geomètrics.

a) Indica a quin tipus de paviments corresponen els exemples següents:

←A

B→

← C

3. TERCERA PART: LA *FULLONICA* I LA *TINCTORIA*

Totes dues instal·lacions, contigües i segurament relacionades entre si, es localitzaven en una àrea perifèrica propera a la muralla, al costat de les vies de comunicació i de l'entrada a la ciutat. L'entrada als tallers es feia des del vial que anava resseguint la muralla, l'antic *intervallum*. Al tram de carrer situat al davant de les dues instal·lacions s'hi abocaven els rebuigs dels tallers i tota mena de residus, segurament producte de la neteja de piques i recipients. La datació de les dues instal·lacions es pot fixar al segle II dC

La fullonica

Falten les piques on els *fullones* rentaven la roba trepitant-la amb els peus, però disposem de la pila (adossada a la paret que disposa d'un desguàs connectat a la xarxa de clavegueram.

a) Per a què serveix aquesta pila?

b) Quins materials s'hi han trobat i quina utilitat hi tenien?

A continuació arriben a una gran pila o *lacuna fullonica*. En dos dels costats d'aquesta *lacuna* hi havia un podi, des del qual els *fullones* removien les teles amb uns travessers de fusta.

c) Quina era la utilitat d'aquesta pila?

d) De quin tipus de paviment està fet el seu fons?

e) Quins tipus de materials s'han detectat a l'embornal d'aquesta pila?

f) Per a què servia l'espígol?

g) Per a què servien les pues de card?

Desconeixem la funció de l'estança contigua, probablement es tractava d'una sala per rebre els clients o bé relacionat amb l'administració de l'establiment.

h) A quin *opus* pertany l'emblema central que hi ha sobre el paviment d'*opus signinum* d'aquesta sala?

La tinctoria

La porta d'entrada a la *tinctoria* es troba al costat de la *fullonica* i dóna accés, a través d'un corredor, a una estança força àmplia en la qual s'agrupen dues piletes per tenyir i hi ha indicis d'una tercera.

La piscina del *frigidarium* d'unes termes construïdes en aquesta zona durant l'antiguitat tardana oculta altres piletes.

a) Relaciona els materials amb els colors:

indigotina
hematita
òxid de ferro
estams secs de safrà

vermell
marró
blau
taronja o groc

b) Com obtenien altres diferents colors?

Al costat de l'entrada, amb accés des del corredor, se situa un espai de dimensions molt reduïdes, potser un petit magatzem, tot i que és més probable que correspongui a la caixa d'una escala per accedir al pis superior, on probablement hi havia els assecadors en terrasses a l'aire lliure o els habitatges dels treballadors.

El procés de tenyir es podia fer en fred, submergint la roba en aigua freda, o bé en calent, per immersió en aigua bullent. Si bé a *Barcino* no s'han conservat els forns necessaris per fer la tintura en calent.

c) Quins materials eren emprats per fixar els colors?

4. QUARTA PART: LA FACTORIA DE GARUM I SALAO

El *garum* o salsa de peix va ser molt apreciat a l'època romana; convertit en un producte car i de luxe, va arribar a ser un complement indispensable en nombrosos plats. La base d'aquesta salsa consistia en la maceració del peix (ous, sang, budells, ganyes, etc.) barrejats sovint amb peixos petits sencers.

En aquest tipus d'instal·lacions se salava i se n'elaboraven salses, com ara el *garum*. La instal·lació s'articulava al voltant d'un pati interior a l'aire lliure al qual donaven les diverses estances. Al pati, es disposaven, alineats, dos gran dipòsits destinats a la salaó del peix i una sèrie de piletes més petites que contenien la pasta del *garum*.

a) En què consistia el procés de salaó del peix?

b) On es deixava el *garum* i durant quant de temps?

c) Com solucionaven els problemes de mala olor?

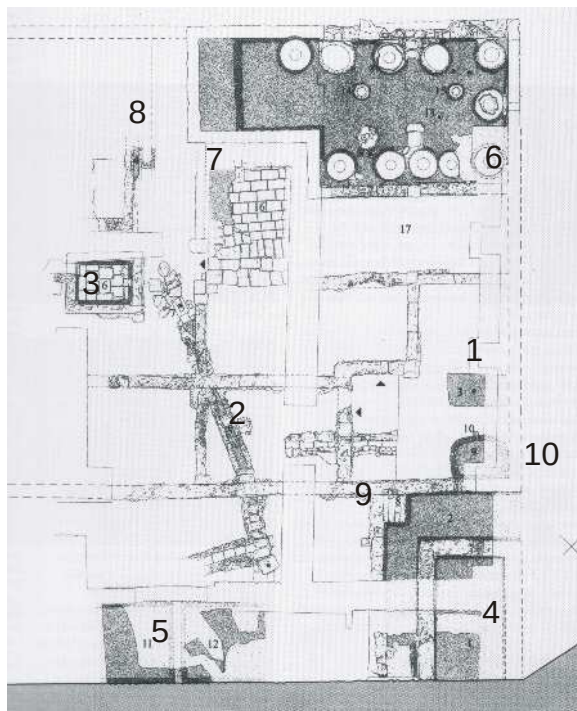
d) Com s'anomenen els recipients on s'elaborava el *garum*?

e) Què es feia a la pileta situada a la part interior de la factoria?

A la sala de planta rectangular que hi ha a la sortida de la factoria en direcció a la instal·lació del vi que també comunica amb el pati interior estava destinada emmagatzemar-hi el producte.

5. CINQUENA PART: LA PRODUCCIÓ DE VI

La instal·lació vinícola de Barcino ocupa una superfície de 600 m² i presenta una organització complexa i ben planificada amb una capacitat de producció important.

El most s'obtenia trepitjant o premsant el raïm sobre unes plataformes especials, denominades *calcatorium*, que se situaria al NE de la instal·lació, com ho demostra l'existència d'un conducte () que portava el most fins a un dipòsit que servia per transvasar el most fins a la zona on se situaven el cups o *lacus* de fermentació ().

Les restes arqueològiques que s'han conservat permeten plantejar l'existència de dues premses: una de palanca i contrapès associada a un dipòsit receptor de most () i una altra de més petita, de torsió (). A l'*intervallum*, s'hi localitza un gran *lacus vinarius* (), amb una capacitat de 4.422 litres, destinat a rebre el most que es premsava a la mateixa estança. El període de fermentació del most podia oscil·lar en funció de la temperatura ambient, les condicions de l'estança i molts

altres factors externs. Als dos *lacus* alineats revestits d'*opus signinum* () on es produïa la fermentació descoberta. Un cop finalitzada la fermentació descoberta, el vi es traslladava a la bodega i en els *dolia* () es portava a terme l'última etapa de la transformació. La bodega o *cella vinaria* de Barcino és l'estança més ben conservada; disposa d'11 dipòsit de *dolia*. La capacitat mitjana de cada *dolium* és de 880 litres, la qual cosa significa que la bodega va poder emmagatzemar 9.680 litres.

a) Quins productes es feien servir per aromatitzar els vins?

El transport del vi des de la bodega fins a l'exterior es feia segurament amb bótes de fusta que es desplaçaven sobre un paviment de lloses de pedra i ceràmica que presenta un pendent pronunciat (). El pendent facilitava la mobilitat de les bótes i el pes desplaçat en fer-les rodar justificaria les nombroses esquerdes i reparacions que hi ha en el paviment.

